

การสร้างบัณฑิตวารสารศาสตร์เพื่อตอบสนองตลาดแรงงาน ในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล

วันที่รับบทความ: 15 สิงหาคม 2563 / วันที่แก้ไขบทความ: 2 พฤศจิกายน 2563 / วันที่ตอบรับบทความ: 17 พฤศจิกายน 2563

อริน เจียจันทร์พงษ์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การสร้างบัณฑิตวารสารศาสตร์เพื่อตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า ในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล ตลาดแรงงานต้องการนักวารสารศาสตร์ที่มีคุณลักษณะอย่างไร ใช้แนวคิดวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัล (Digital Journalism) จากการสนทนากลุ่มบัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ที่ทำงานอยู่ในวงการวิชาชีพ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ และสัมภาษณ์เชิงลึกบรรณาธิการซึ่งเป็นผู้ใช้บัณฑิต และผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ที่เป็นผู้บริหารองค์กรสื่อ ระหว่างวันที่ 12 กุมภาพันธ์ - 1 มีนาคม 2563 ผลการศึกษาพบว่า ตลาดแรงงานต้องการนักวารสารศาสตร์ที่มีคุณลักษณะ 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) สมรรถนะในการสร้างเนื้อหาที่มีความลุ่มลึก คือ จับประเด็นได้รวดเร็ว คิดวิเคราะห์ได้ รู้ในเรื่องที่จะเล่าอย่างแตกฉาน คิดประเด็นได้แตกต่าง สามารถสืบค้นรวบรวม จัดระบบ และอธิบายข้อมูลได้ สิ่งเหล่านี้เกิดจากการมีความรู้และทักษะทางวารสารศาสตร์ และสหสาขาวิชา 2) ความหลากหลายในการนำเสนอ คือ เขียนลำดับเรื่องออกมาให้เข้าใจได้ง่าย รู้เทคโนโลยีเพื่อเล่าเรื่องได้ทุกรูปแบบ สอดคล้องความต้องการของผู้บริโภค และ 3) คุณภาพการผลิตและเผยแพร่ผลงาน คือ ทำงานได้จริงและทำได้ทันที ปรับตัวให้เข้ามาตรฐานการผลิตชิ้นงานแบบมืออาชีพได้เร็ว และมีความรู้ด้านธุรกิจ การตลาด ทั้งหมดนี้มาคู่กับทัศนคติที่อดทน เปิดกว้าง พร้อมเรียนรู้ และยืดหยุ่น สร้างได้จากการออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนกระหายที่จะรู้และอยากหาความรู้เอง การฝึกหนัก การสนับสนุนให้ส่งผลงานเข้าแข่งขัน การมีวิทยากรมาจุดประกาย และวิทยานิพนธ์ที่เน้นแสดงกระบวนการคิดจากการประมวลความรู้และทักษะทั้งหมด

คำสำคัญ: นักวารสารศาสตร์, วารสารศาสตร์ดิจิทัล, ตลาดแรงงาน, การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล

อริน เจียจันทร์พงษ์ (นศ.ม. การสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2546; Email: arin_115@hotmail.com) ปัจจุบันผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการปรับปรุงหลักสูตรนิเทศศาสตร์ตามเกณฑ์ AUN-QA สำหรับปีการศึกษา 2565 คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปีงบประมาณ 2562 มี ศาสตราจารย์ ดร.บุญศรี ประธานหลักสูตรนิเทศศาสตร์ เป็นหัวหน้าโครงการ โดยบทความนี้ได้คัดเลือกเฉพาะส่วนหลักสูตรวารสารศาสตร์มาเรียบเรียงนำเสนอ

Creating Journalism Graduates to Serve the Labor Market in the Age of Digital Transformation

Received: August 15, 2020 / Received in revised form: November 2, 2020 / Accepted: November 17, 2020

Arin Jiajanpong

Abstract

The purpose of this research article is to study the labor market's requirement for journalistic qualification in the age of digital transformation. The research adopts a discussion group and in-depth interview on the digital journalism topic in conducting the study which took place between 12 February – 1 March 2020. The participants of the discussion group are alumni of School of Journalism who are currently professional journalists in print, broadcast, and online media. The in-depth interviewees are editors who are employers of graduates, and experts in journalism who are executives of media organizations. The study found that the labor market needs journalists with three characteristics: 1) competency to produce in-depth content, 2) diversity in presentation, and 3) quality production and publication. The first characteristic of competency to produce in-depth content means the journalist can quickly capture the key points, critically analyze the issue, thoroughly understand the issue, provide different aspects of the issue, and systematically carry out the research, information -collection and explanation the issue. This qualification derives from knowledge and skills in journalism and interdisciplinarity. The second characteristic of diversity in presentation refers to the ability to write a story that is easy for audience to digest and, understand, while using different types of technology and media in telling and reporting issues to serve consumers' needs. The last characteristic of quality production and publication means the graduates can quickly adjust themselves to and deliver works or writing pieces to be on par with professional standards in a limited time, along with obtaining business and marketing knowledge. Lastly, these three features must come with a set of preferable attitude: patience, openness, readiness to learn, and flexibility. These qualities can be cultivated by the designing of curriculum that encourages students to be eager to seek knowledge and to learn by themselves. For instance, the curriculum should provide arduous training, support of contest participation, and knowledge-sharing from guest speakers. Finally, the thesis should reflect the student's thinking process and the application of student's knowledge and skills.

Keywords: Journalist, Digital Journalism, Labor Market, Digital Transformation

Arin Jiajanpong (M.A. Mass Communication. Chulalongkorn University, 2003; Email: arin_115@hotmail.com) Assistant Professor at Faculty of Information and Communication Technology, Silpakorn University

This article is part of the AUN-QA Communication Arts Program Curriculum Improvement Project for the 2022 academic year of the Faculty of Information and Communication Technology, Silpakorn University, of 2019 annual budget. Sasawat Boonsri, Head of Communication Arts, led the Program Project. This article has only selected the part that is relevant to journalism curriculum to be presented.

บทนำ

ในรอบ 20 ปี คือ ตั้งแต่ปี 2543 (ค.ศ. 2000) เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการสื่อสารอย่างพลิกโฉม ผู้คนรับข่าวสารและสื่อสารกันผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ที่มีอินเทอร์เน็ตเป็นพื้นฐาน ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCU) จัดทำรายงานพิเศษเรื่อง Media Disruption ระบุว่า จากปี 2538 (ค.ศ. 1995) ที่มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 16 ล้านคนทั่วโลก หรือ 0.4% มาเป็น 4,422 ล้านคนทั่วโลก หรือ 57.3% ในเดือนมิถุนายน 2562 (ค.ศ. 2019) ขณะที่สื่อสังคมออนไลน์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในยุคหลังปี 2543 ปรากฏว่า ณ เดือนมกราคม 2562 มีผู้ใช้งานสมาธิสมาธิ 3,484 ล้านบัญชี หรือ 45% ของประชากรโลก (ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2562: ออนไลน์)

บนช่องทางการสื่อสารสมัยใหม่นี้ ผู้คนสามารถสื่อสารสู่สาธารณะได้เอง มีผู้ผลิตรายใหม่เกิดขึ้นมหาศาล ผู้รับสารมีทางเลือกตามรสนิยมของตัวเองไม่ว่าจะเป็นประเภทของเนื้อหา รูปแบบของเนื้อหา และพฤติกรรมการเปิดรับสื่อเฉพาะตัว เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่สื่อมวลชนเป็นสินค้า 2 ตลาด (dual product) ต้องขายเนื้อหาแก่ผู้อ่านและผู้ชมผู้ฟัง และขายพื้นที่โฆษณาให้กับสินค้า แต่เมื่อสินค้าสามารถสื่อสารกับลูกค้าได้เองโดยตรงเช่นกัน ก็ทำให้รายได้จากโฆษณาขององค์กรสื่อดั้งเดิม (traditional media) ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ และสื่อโทรทัศน์หดหาย หลายเจ้าต้องปิดตัวหรือเลิกเผยแพร่ในช่องทางเดิมและหันมาเผยแพร่ในออนไลน์

อย่างไรก็ดี ในช่องทางออนไลน์ก็มีการแข่งขันสูงมากเช่นกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อเนื่องมาถึงคนทำงานสื่อ กล่าวคือ เมื่อสถานการณ์รายได้องค์กรไม่มั่นคงจึงกลายเป็นข้ออ้างที่องค์กรจะเลิกจ้างงาน ในกรณีสื่อวารสารศาสตร์ มีตัวอย่างในสหรัฐอเมริกา ว่า ปี 2551 จากที่มีคนทำงานที่เกี่ยวข้องกับข่าว (news) ในสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และออนไลน์ ประมาณ 114,000 คน ลดลงเหลือเพียง 86,000 ตำแหน่งในอีก 10 ปีถัดมา โดยมีการจ้างงานแบบฟรีแลนซ์ (ไม่ประจำ) มากขึ้น เกิดสภาพไม่มั่นคงในการทำงาน (ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2562)

องค์กรสื่อและคนทำสื่อต่างต้องปรับการทำงานให้ทันกับพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอด

สำหรับประเทศไทย สถานการณ์สื่อในรอบ 5 ปีนี้ (2558-เมษายน 2563) พบว่า หนังสือพิมพ์และนิตยสารในประเทศไทย ปิดตัวหรือยกเลิกการพิมพ์บนกระดาษเป็นสิบ ๆ แห่ง เช่น หนังสือพิมพ์คมชัดลึก โพสต์ทูเดย์ บ้านเมือง หนังสือพิมพ์แจกฟรี M2F รวมถึงเจ้าเก่าแก่อายัดเดชะเนชั่น (ภาษาอังกฤษ) นิตยสารเนชั่นสุดสัปดาห์ สกุลไทย คู่สร้างคู่สม ดิฉัน ขวัญเรือน เป็นต้น (ไอโกะ ฮามายากิต, 2562) ภาวะร่วงโรยนี้สอดคล้องกับข้อมูลเม็ดเงินโฆษณาในหนังสือพิมพ์และนิตยสารในรอบ 10 ปี ที่ลดลงจากประมาณ 15,000 ล้านบาท และ 5,600 ล้านบาท ในปี 2553 เหลือประมาณ 4,600 ล้านบาท และ 1,000 ล้านบาทในปี 2562 ตามลำดับ (สมาคมโฆษณาแห่งประเทศไทย, 2563)

ส่วนวงการสื่อโทรทัศน์ไทยมีสภาพไม่ต่างกัน หลังจากที่เปิดประมูลทีวีดิจิทัล 24 ช่อง เมื่อปลายปี 2556 และออกอากาศครั้งแรกเมื่อเดือนพฤษภาคม 2557 ปรากฏว่า เมื่อดำเนินการไปได้ 5 ปี มี 9 สถานีต้องปิดตัวลง ในจำนวนนี้มี 7 ช่องขอคืนใบอนุญาต ทำให้มีผู้ได้รับผลกระทบจากการเลิกจ้างจำนวน 3,472 คน และครอบครัวของพวกเขาอีกราว 11,458 คน รวมผู้ได้รับผลกระทบ 14,930 คน (ผู้จัดการรายวัน 360 องศา, 2562)

สภาพการณดังกล่าวส่งผลให้มหาวิทยาลัยที่สอนด้านนิเทศศาสตร์ต่างเร่งปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนจบออกไปเป็นบัณฑิตที่ทำงานได้ดีภายใต้ภูมิทัศน์สื่อ (media landscape) ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในต่างประเทศอย่างคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-เมดิสัน ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ชั้นนำ ก็มีหลักสูตรที่เน้นทักษะการรายงานเหตุการณ์และประเด็นสำคัญแก่สังคมแบบข้ามแพลตฟอร์ม มีทั้งรายวิชาเกี่ยวกับหลักการวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน การวิเคราะห์ข้อมูลและการทำให้เห็นภาพ เป็นเบื้องต้น การผลิตสื่อต่าง ๆ บนรากฐานกระบวนการรายงานข่าวเป็นอันดับถัดมา และการผลิตสื่อ

วารสารศาสตร์วิดีโอ วารสารศาสตร์เชิงสืบสวนสอบสวนในระดับสูง (University of Wisconsin–Madison, 2020)

ส่วนประเทศไทย สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2562) ได้สำรวจโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ของไทยกลุ่มตัวอย่าง 18 สถาบัน พบว่า ในรอบ 5-10 ปีที่ผ่านมาต่างมุ่งเน้นไปสู่ดิจิทัล ตั้งแต่ชื่อสาขาวิชาที่มีคำว่า “ดิจิทัล” “คอนเวอร์เจนซ์” (convergence) หรือ “สื่อใหม่” (new media) เข้ามา หลายแห่งจากเดิมที่แยกสาขาวิชาตามประเภทสื่อ เช่น แบ่งเป็นสาขาสื่อสิ่งพิมพ์ สาขาวิทยุและโทรทัศน์ ก็ได้รวมเข้ามาเป็นสาขาเดียวกัน และยังฝึกทักษะแบบหลากหลาย (multi-tasking) ทั้งการเขียนในหลากหลายแพลตฟอร์ม ทักษะการผลิตสื่อเสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว กราฟิก ที่เรียกว่าสื่อผสม (multimedia) พร้อมระบุว่า ยังเน้นให้ผู้เรียนผลิตเนื้อหาที่มีคุณภาพ

ประเด็นการผลิตเนื้อหานั้น อริน เจียจันทร์พงษ์ (กฤษฎา ศุภวรรธนะกุล, 2555) เคยกล่าวในงานเสวนาเรื่อง “วารสารศาสตร์ยังเป็นวิชาชีพอยู่หรือไม่” จัดโดย ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCU) ร่วมกับโครงการสะพานของ United States Agency for International Development (USAID) ว่า โรงเรียนสอนวารสารศาสตร์นอกจากจะต้องสอนความเข้าใจโลกและมนุษย์ยุคดิจิทัล สื่อสมัยใหม่ เทคนิควิธีการสื่อสารใหม่ ๆ แล้ว การเน้นวิชาด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ที่ผู้เรียนต้องเชื่อมโยงความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการมองประเด็นทางสังคมให้ได้เพื่อให้ข่าวสารที่เสนอออกมาแหลมคม ลึกซึ้ง ตอบสนองสิทธิเสรีภาพ และการปกครองตัวเองในยุคที่อำนาจเปลี่ยนผ่าน (power shift) มาอยู่ในมือของผู้คนอย่างเต็มที่ เป็นเรื่องสำคัญควบคู่ไปด้วย มิเช่นนั้นจะส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของตัวเอง หากสื่อเข้าไม่ถึงพวกเขาทั้งในเชิงกายภาพและคุณภาพ คนก็ไม่เลือกเสพ การที่สื่อหลายสำนักทยอยปิดตัวลงเพราะคนไม่อ่านเรื่องที่ไม่ตอบสนองสิทธิในด้านต่าง ๆ ของพวกเขา

บทความวิจัยเรื่องการสร้างบัณฑิตวารสารศาสตร์เพื่อตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลจึงต้องการทำความเข้าใจว่า ท่ามกลางสภาพการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไป นักวารสารศาสตร์ต้องมีความรู้ ทักษะ

ทัศนคติอย่างไรบ้าง จึงจะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน โดยศึกษาจากบัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ที่ทำงานหรือเคยทำงานอยู่ในวงการวิชาชีพวารสารศาสตร์ บรรณาธิการซึ่งเป็นผู้ใช้บัณฑิต และผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุและโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาคุณลักษณะของนักวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล

กรอบแนวคิด

การเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล (Digital Transformation) ในช่วง 20-30 ปี มาแล้ว ทำให้วงการสื่อสั่นคลอนทั้งในเชิงความอยู่รอดและความน่าเชื่อถือ สื่อดั้งเดิมอย่างหนังสือพิมพ์ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย ต่างทยอยปิดตัว หรือหันมาทำข่าวเผยแพร่ทางออนไลน์เพียงอย่างเดียว การศึกษาครั้งนี้นำแนวคิดวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัล (Digital Journalism) เป็นแว่นนำทางเพื่อค้นหาคุณสมบัติของนักวารสารศาสตร์ที่ตลาดแรงงานต้องการในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล

กฎแห่งสำคัญควรตั้งต้นจากนิยามของ “วารสารศาสตร์” (Journalism) ก่อน ซึ่งหมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยการเสนอข่าว และสถานการณ์ปัจจุบันที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน ให้พวกเขาได้รู้ตัวอย่างรวดเร็ว มีข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป้าหมายของวารสารศาสตร์ (The Purpose of Journalism) คือ จัดหาข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่พลเมือง เพื่อที่พลเมืองจะสามารถใช้ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิต ชุมชน สังคม และการปกครองของพวกเขาเอง (Kovach and Rosenstiel, 2007: 5) นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายเป็นสุนัขเฝ้าบ้าน (watchdog) เป็นกระบอกเสียงของผู้ไร้อำนาจ (voiceless) และเป็นตลาดความคิด (free marketplace of idea) ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ประกันให้ทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นเวทีแสดงจุดยืน สร้างนิติธรรมาธิปไตยเพิ่มอำนาจต่อรอง และกำกับตัวแทนที่เราออกเสียงเลือกตั้งให้เข้าไปใช้อำนาจแทนเรา

เมื่อเป้าหมายของวารสารศาสตร์เป็นแบบนี้ มันจึงต้องการนักวารสารศาสตร์ที่มีคุณสมบัติที่จะรู้ว่า อะไร

สำคัญต่อชีวิตผู้คน และทักษะการสืบเสาะขุดคุ้ยค้นหาความจริง แรนดัล (2559) กล่าวถึงคุณสมบัตินักวารสารศาสตร์มืออาชีพว่า ทักษะการเขียนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของงาน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ทักษะคิด ประกอบด้วยสัญชาตญาณที่รู้ว่าอะไรเป็นข่าวได้หรือไม่ ตลอดจนรู้ว่า ผู้อ่านต้องการจะรู้อะไร และการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว เกิดจากประสบการณ์การทำงานทั้งในการค้นคว้า มุ่งมั่นสืบค้นเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่สั่งสมมายาวนาน

วารสารศาสตร์เป็นการเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในรูปแบบเรื่องจริง (non-fiction) มีวัตถุประสงค์เพื่อบอกข่าวสารที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน มันจึงไม่ได้หมายความว่าเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ แต่เป็นการเสนอข่าวสารในสื่อมวลชนทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ ซึ่งปัจจุบันเมื่อเข้าสู่ยุคดิจิทัลเกิดการหลอมรวมสื่อ (media convergent) เป็นการหลอมรวมคุณสมบัติของสื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันทั้งตัวอักษร ภาพ เสียง กราฟิก นำเสนอบนหลากหลายสื่อ วารสารศาสตร์จึงรวมถึงการเสนอข่าวทุกรูปแบบ หลากหลายช่องทางรวมถึงในสื่อออนไลน์ด้วย

เฉพาะสื่อออนไลน์ มันมีคุณสมบัติอื่นที่สื่อดั้งเดิมไม่มี คือ ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์ในเนื้อหา (interactive content) สามารถโต้ตอบได้ทันที (real-time) เปิดให้เข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา และสามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนได้ (Bradshaw, 2011) มันจึงเปลี่ยนวัฒนธรรมการสื่อสาร โดมินิก (Dominick, 2011) อธิบายถึงกระบวนการทำข่าวในยุคดิจิทัลว่า ทำลายต่อระบบการรวบรวมเนื้อหา (news gathering) การผลิต และการกระจาย ในแบบเดิมทั้งหมด เดิมในการทำข่าว การตัดสินใจคัดเลือกประเด็นถูกกำหนดโดยบรรณาธิการ แต่ตอนนี้เปลี่ยนเป็นใครก็ได้ที่สนใจในเรื่องราวใด ๆ ขอเพียงอยู่ถูกที่ถูกเวลาและมองเห็นแง่มุมที่จะมีความสำคัญ และกว้างขวางเพียงพอที่จะทำให้สาธารณะ หรือผู้คนในสังคมชุมชนนั้นสนใจ (เพราะตนเองสามารถใช้เครื่องมืออย่างง่าย ๆ ในการเผยแพร่ต่อสาธารณะโดยผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้) นอกจากนี้ เมื่อสื่อออนไลน์สร้างเว็บไซต์สนทนาสาธารณะ ข่าวแต่ละชิ้นสามารถต่อยอดขึ้นไปเรื่อย ๆ และเกิดความรอบด้านมากขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญที่เข้ามาถกเถียง ก่อนที่ข่าวยุคสมัยจะเผยแพร่ไปตามช่องทางต่าง ๆ เพราะฉะนั้นด้วย

คุณสมบัติของสื่อออนไลน์ จึงบังคับให้นักวารสารศาสตร์ต้องมีทักษะที่มากขึ้นกว่าเดิม

อันที่จริงโลกตะวันตกพูดถึงทักษะของนักวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัลมาก่อนหน้านี้นานหลายปี เช่น มาร์แชลล์ (Marshall, 2013) บรรณาธิการของเว็บไซต์บีบีซีนิวส์ บอกว่า เวลารับสมัครนักข่าว เขามองหาทักษะสำคัญ 5 อย่าง คือ 1. ทักษะดั้งเดิม ได้แก่ ช่างสงสัย มีความคิดสติปัญญา และมีความรู้ด้านกฎหมาย 2. ความเร็วที่มากพร้อมกับความถูกต้อง หมายถึง สามารถเขียนถ่ายทอดข้อมูลถูกต้องชัดเจน ได้รวดเร็วภายใต้ความกดดัน เพราะสถานการณ์เปลี่ยนแปลงรวดเร็วกว่าอดีตมาก 3. การเล่าเรื่องด้วยภาพ ทั้งภาพนิ่ง วิดีโอ กราฟิกและเสียง 4. การใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั้งรวบรวมข่าว ค้นหาสิ่งต่าง ๆ ติดต่อกับพูดคุยกับผู้คน ตลอดจนเกาะกระแส คาดการณ์แนวโน้ม ไปจนถึงใช้เผยแพร่เนื้อหา และ 5. การประเมินข้อมูลและตัวเลข และใช้มันในการเล่าเรื่องซึ่งอาจจะต้องมีทักษะในการเขียนโค้ด (coding) รู้คณิต (numeracy) และทักษะการออกแบบ เพื่อทำมันให้เป็นภาพ นำเสนอได้อย่างเข้าใจง่ายและมีศิลปะ บนฐานทักษะวารสารศาสตร์ดั้งเดิมคือ ความสามารถขุดคุ้ยค้นหาเรื่องราว และทั้งหมดนี้นักข่าวต้องรักในความเปลี่ยนแปลงด้วยเพราะโลกและเทคโนโลยีเปลี่ยนตลอดเวลา

คลาร์ก (Clark, 2014) นักวิจัยอาวุโสแห่ง The Poynter Institute for Media Studies สถาบันการสอนวารสารศาสตร์และองค์การวิจัยที่ไม่แสวงหาผลกำไร ในมลรัฐฟลอริดา สหรัฐอเมริกา เจ้าของหนังสือพิมพ์แทมปาเบย์ไทมส์ และเครือข่ายตรวจสอบข้อเท็จจริงระหว่างประเทศ (the International Fact-Checking Network) เสนอแบบจำลองพหุมิติความสามารถด้านวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัลว่า บัณฑิตวารสารศาสตร์จำเป็นต้องเรียนรู้และมีความสามารถใน 4 ชั้น เริ่มจากรากสำคัญคือ กระบวนการตัดสินใจว่า เหตุการณ์ใดและแง่มุมใด มีคุณค่าเป็นข่าว และกระบวนการรายงานข่าว (news judgment and reporting) ฐานรากในขั้นแรกนี้ยังรวมถึงความรู้ความสามารถด้านภาษา และการคิดวิเคราะห์ ในขั้นถัดมาคือ ความรู้ทางเทคโนโลยี หมายถึงความรู้เรื่องเสียงและภาพ (audio and visual) และการคำนวณ (numeracy) หมายถึงรวมถึงความสามารถตีความบรรดาตัวเลขในรูปแบบคณิตศาสตร์ ขั้นถัดขึ้นไปคือ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ

พลเมือง หลักการประชาธิปไตย ระบอบการเมืองการปกครอง และความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะที่ขั้นสุดท้ายซึ่งอยู่ยอดบนสุดคือ จรรยาบรรณสื่อที่ยึด

โยงกับพันธกิจและเป้าหมายของวารสารศาสตร์ในบริบทประชาธิปไตย

ภาพที่ 1 พีระมิตความสามารถด้านวารสารศาสตร์

ที่มา: ปรับปรุงจาก Clark, R.P. (2014). *The Pyramid of Journalism Competence: what journalists need to know*.

คลาร์ก (Clark, 2014) ยังแจกแจงถึงรายวิชาที่จะช่วยพัฒนาความสามารถดังกล่าว โดยชั้นรากฐานคือ กระบวนการตัดสินใจและกระบวนการรายงานข่าว มีรายวิชา เช่น การรายงานข่าวขั้นพื้นฐานและขั้นสูง ตลอดจนการรายงานข่าวสืบสวนสอบสวน การบรรณาธิการ การตรวจสอบและพิสูจน์ข้อเท็จจริง ปรัชญาความรู้ (Philosophy of Knowledge) สื่อกับสังคม (Media and Society) การรู้เท่าทันข่าวและสื่อ (News and Media Literacy) การทำความเข้าใจเครือข่ายสังคม (Understanding Social Networks) การฝึกงานในองค์กรสื่อวารสารศาสตร์ ส่วนภาษาและการเล่าเรื่อง ตลอดจนการคิดวิเคราะห์และตีความ มีรายวิชา อาทิ หลักการใช้ภาษา (Elements of Language) ภาษาศาสตร์ การเล่าเรื่อง ประวัติศาสตร์วิทยาสาสตร์ หลักเศรษฐศาสตร์ ศิลปะสุนทรียะ (Art Appreciation) ชั้นถัดมาคือ ความรู้ทางเทคโนโลยีและการคำนวณ ควรมีรายวิชาให้ผู้เรียน เช่น ความน่าจะเป็นและสถิติ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณทางสังคมศาสตร์ เทคโนโลยีกับชุมชนและวัฒนธรรม การเขียนโปรแกรมเบื้องต้น การวิเคราะห์ข้อมูลและการแสดงผล (Data Analysis and Display) ศิลปะสมัยใหม่และหลัง

สมัยใหม่ ทฤษฎีสื่อ ศิลปะในงานภาพ สุนทรียศาสตร์แห่งดนตรีและการใช้เสียง การรายงานข่าวและบรรณาธิการสื่อประสม (Multi-Media Reporting and Editing) ชั้นถัดไปคือ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิพลเมืองและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ควรต้องเรียนวิชาประวัติศาสตร์ประเทศและโลก การเมืองการปกครอง หลักการประชาธิปไตย กฎหมายรัฐธรรมนูญเบื้องต้น มานุษยวิทยาเบื้องต้น การศึกษาเพศสภาพและเพศวิถี (Gender Studies) เชื้อชาติ และวัฒนธรรม เป็นต้น ขณะที่ชั้นบนสุด คือ จรรยาบรรณสื่อ ในบริบทประชาธิปไตย มีรายวิชา อาทิ ประวัติศาสตร์วารสารศาสตร์ จริยธรรมสื่อ ทฤษฎีวารสารศาสตร์ วารสารศาสตร์พลเมือง

นอกจากทักษะในการทำงานของนักวารสารศาสตร์แล้ว บอร์แชตต์ (Borchardt, 2018)

ผู้อำนวยการหลักสูตรภาวะผู้นำ ของ Reuters Institute for the Study of Journalism มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด เห็นว่า นักข่าวควรมีทักษะการจัดการด้วยเนื่องจากพวกเขาต้องทำงานเป็นทีมในห้องข่าว ในระดับสูงขึ้นไปพวกเขาอาจได้รับการแต่งตั้งให้เป็นระดับบรรณาธิการ

ซึ่งต้องเผชิญความกดดันจากสภาพแวดล้อมในการทำงานตลอด 24 ชั่วโมง ตลอดทุกวันในสัปดาห์ โดยเฉพาะแรงกดดันระหว่างข้อจำกัดด้านการเงินกับความภูมิใจในฐานะสื่อมืออาชีพ ทักษะเหล่านี้ ได้แก่ การฟังทั้งทีมี ลูกคำ และผู้เชี่ยวชาญข้างนอกห้องข่าวถึงความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของโลกรวมถึงการเปลี่ยนผ่านดิจิทัลจะกระทบอุตสาหกรรมข่าวสารอย่างไร และการจะหาลูกค้ารุ่นใหม่ได้อย่างไร และจะปรับปรุงการผลิตในรูปแบบใหม่ ๆ อย่างไร แต่แน่นอนว่า ต้องอยู่บนฐานวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองประชาธิปไตย ถัดมาคือการสื่อสารทั้งในองค์กร (การใส่ใจสนับสนุนพัฒนาทีมงาน การสร้างความหลากหลายของห้องข่าว) และสื่อสารกับชุมชนผู้ฟังว่า ห้องข่าวทำงานกันอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความเข้าใจพฤติกรรมผู้รับสาร นอกจากนี้ต้องรู้จักเทคโนโลยีและใช้มันในการเก็บข้อมูลผู้ชมเพื่อตัดสินใจทำอะไรใหม่ ๆ

ส่วนประเทศไทย ปกป้อง จันวิทย์ อดีตอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้ลาออกมาทำสื่อออนไลน์ชื่อ “ดิวันโอวันดอทเวิลด์” เป็นเว็บไซต์ที่ผลิตเนื้อหาความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ให้ออกมาในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ระบุว่า ทางรอดของสื่อยุคดิจิทัล คือการสร้างเนื้อหาอย่างมีคุณภาพเพื่อรับใช้คนอ่าน มิใช่รับใช้ภาครัฐและเอกชน และต้องขีดเส้นให้ชัดว่า งานข่าวและสารคดี ไม่ใช่งานโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ไม่ใช่การแต่งนิยายขายกตัวอย่าง หนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทมส์ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์เก่าแก่ของสหรัฐอเมริกา ได้แสดงให้เห็นการเอาตัวรอดในยุคเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลอย่างยั่งยืนด้วยการลงทุนกับการทำสื่อให้มีคุณภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยมีเนื้อหาที่หาอ่านที่ไหนไม่ได้ มีความน่าเชื่อถือ เป็นแหล่งอ้างอิง กล้าทำเรื่องที่สำคัญและมีความหมาย เล่าเรื่องลึกจากผู้เชี่ยวชาญตัวจริง ตอบสนองความคาดหวังของคนอ่าน และเข้าถึงคนในวงกว้างด้วยการนำเสนออย่างสร้างสรรค์ เช่น ใช้รูปแบบการเขียนอย่างสร้างสรรค์ ลดความเป็นทางการลง สั้นกระชับ ทำให้คนอ่านเข้าใจได้ง่ายทันที ผสมผสานงานสื่อด้านภาพในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวิดีโอ กราฟิก เล่าเรื่องด้วยมัลติมีเดียทั้งหลายเหล่านี้มาจากการพัฒนาคนทำงานให้มีทักษะใหม่ที่จำเป็น เช่น การใช้เครื่องมือใหม่ต่าง ๆ การทำวิดีโอเบื้องต้นได้ (ปกป้อง จันวิทย์, 2563)

ใกล้เคียงกับที่นักวิชาการด้านวารสารศาสตร์อย่างพรรษาสิริ กุหลาบ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มองว่า นักสื่อสารซึ่งรวมถึงนักวารสารศาสตร์ควรมีทักษะการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเสนอให้เหมาะสมกับธรรมชาติของแต่ละสื่อ อาจไม่ต้องเชี่ยวชาญทั้งหมดแต่ควรมีจุดแข็งสักเรื่อง และพอทำอย่างอื่นเป็นบ้างเพื่อบอกกับคนอื่นถึงสิ่งที่คิดในหัว รวมถึงทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อเท็จจริง (fact-checking) ท่ามกลางข้อมูลที่ไหลบ่า ทั้งนี้เธอเห็นว่า แกนหลักของการเรียนและการทำงานสื่อสารไม่ใช่แค่เทคนิควิธีการ แต่เป็นความเข้าใจในพันธกิจวารสารศาสตร์ต่อสังคม เป็นการเรียนทฤษฎีแนวคิดสังคม มนุษย์เทคโนโลยีเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีคุณภาพ (ศุภวรรณ คงสุวรรณ และภาวรรณ ธนาเลิศสมบูรณ์, 2563)

จากแนวทางที่นักวิชาชีพและนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์อธิบาย พอสรุปได้ว่า เมื่อเทคโนโลยีสื่อสารเปลี่ยนผ่าน กระบวนการรายงานข่าวและห้องข่าว (newsroom) ยุคดิจิทัลก็เปลี่ยนแปลงไปทั้งหมด โดยต้องนำเสนอผ่านหลายช่องทาง (multiplatform) หลายรูปแบบอย่างประสานสอดคล้องกัน เพื่อตอบสนองสิทธิที่จะรู้ของผู้รับสารที่มีอำนาจเลือกรับในแบบของตัวเอง (personalization) นักวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัล โดยรากฐาน พันธกิจและเป้าหมายก็ยังเป็นแบบเดิม เพียงแต่ต้องปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อตอบสนองสิทธิเสรีภาพและการปกครองตนเองของพลเมืองให้ได้มากยิ่งขึ้น สิ่งเหล่านี้ครอบคลุมทฤษฎีและการฝึกทักษะ อาทิ กระบวนการรายงานข่าว ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งการเมือง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ ความคิดวิพากษ์ จรรยาบรรณทางวิชาชีพ วารสารศาสตร์ข้อมูล (Data Journalism) การทำข่าวแบบมีส่วนร่วมจากสาธารณชน การสืบค้นเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก วิเคราะห์คัดกรอง จัดระบบ ย่อยและรายงานให้เข้าใจง่าย ทักษะทางภาษา การเล่าเรื่องผ่านสื่อหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นเสียง ภาพ วิดีโอ กราฟิก ตามความต้องการของพลเมืองผู้รับข่าวสาร ศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ และการบริหารจัดการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ศึกษาคุณลักษณะของนักวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1. บัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ที่ทำงานหรือเคยทำงานอยู่ในวงการวิชาชีพวารสารศาสตร์ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ 2. บรรณาธิการทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นผู้ใช้บัณฑิต และ 3. ผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ที่เป็นผู้บริหารองค์กรสื่อ ผ่านการเป็นบรรณาธิการสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์

การเก็บข้อมูล ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (focus group) และสัมภาษณ์เชิงลึก ระหว่างวันที่ 12 กุมภาพันธ์ - 1 มีนาคม 2563 แบ่งเป็น 1. การสนทนากลุ่มบัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ที่ทำงานหรือเคยทำงานอยู่ในวงการวิชาชีพวารสารศาสตร์ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ จำนวน 8 คน ครอบคลุมในช่วง 13 ปี (2550-2563) ในประเด็น 1) ความรู้ที่ได้รับจากหลักสูตรกับการนำไปใช้ได้จริงในวิชาชีพ 2) เมื่อทำงานในวิชาชีพแล้ว ความรู้ใดที่หากได้รู้ตั้งแต่สมัยเรียนจะส่งเสริมการทำงานได้ดีขึ้น 3) คุณสมบัติของบัณฑิตวารสารศาสตร์ในปัจจุบันและอนาคต และ 4) ข้อเสนอแนะการผลิตบุคลากรด้านวารสารศาสตร์

2. การสัมภาษณ์เชิงลึกบรรณาธิการทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ที่เป็นผู้บริหารองค์กรสื่อ ผ่านการเป็นบรรณาธิการสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ จำนวน 1 คน มีประเด็นคำถามคือ 1) ความรู้ และทักษะพื้นฐาน ที่บัณฑิตวารสารศาสตร์ต้องมี 2) ทักษะที่จำเป็น และทักษะที่ต้องการ จากบัณฑิตวารสารศาสตร์ 3) การนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในงานวิชาชีพ 4) ความสามารถทำงานในวิชาชีพด้วยทักษะที่มากกว่าความรู้ที่เรียนมา (apply) 5) คุณสมบัติบัณฑิตวารสารศาสตร์ที่ต้องการในปัจจุบันและอนาคต และ 6) ข้อเสนอแนะการผลิตบุคลากรด้านวารสารศาสตร์

ผลการวิจัย

การศึกษาคุณลักษณะของนักวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล อาศัยการสนทนากลุ่มบัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ที่ทำงานหรือเคยทำงานอยู่ในวงการวิชาชีพวารสารศาสตร์ และสัมภาษณ์เชิงลึกบรรณาธิการซึ่งเป็นผู้ใช้บัณฑิต และผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ที่เป็นผู้บริหารองค์กรสื่อ ผ่านการเป็นบรรณาธิการสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ มีข้อค้นพบดังนี้

1. การสนทนากลุ่มบัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ที่ทำงานหรือเคยทำงานอยู่ในวงการวิชาชีพวารสารศาสตร์ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์

กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า คุณลักษณะของนักวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) สมรรถนะในการสร้างเนื้อหาที่มีความลุ่มลึก โดยนักวารสารศาสตร์ต้องจับประเด็นได้อย่างรวดเร็ว เกาะติดสถานการณ์ ทันสมัยทันโลก สามารถคิดประเด็นที่แตกต่าง และคิดวิเคราะห์ได้ กลุ่มบัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ ระบุตรงกันว่า สิ่งนี้เกิดจากการเรียนวิชาการรายงานข่าว สารคดี และการวิเคราะห์ข่าวและสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ต้องอ่าน คิด สงสัย ตั้งคำถาม ถกเถียง ต้องไปสังเกตและสัมภาษณ์รู้จักชีวิตผู้คน เหล่านี้ทำให้พวกเขามองโลกด้วยสายตาที่เปลี่ยนไป โดยเข้าใจเงื่อนไขในชีวิตมนุษย์มากขึ้น และบางคนวิจารณ์ว่า นักวารสารศาสตร์รุ่นหลังที่พวกเขาทำงานด้วยจำนวนมาก ไม่มีความคิดวิเคราะห์ อาจเพราะไม่ค่อยสนใจมาเรียนวิชาด้านข่าว

กลุ่มตัวอย่างย้ำว่า การมีความคิดวิพากษ์ และความรู้ในสาขาวิชาอื่น ๆ ตลอดจนความรู้รอบ รู้ลึก เป็นสิ่งสำคัญของนักวารสารศาสตร์ เพราะแม้จะมีทักษะการผลิตและนำเสนอได้ทุกแพลตฟอร์ม แต่ถ้าขาดวิธีคิด จะไม่สามารถสร้างเนื้อหาได้ ซึ่งในการทำจริงจะต้องแข่งขันสร้างเนื้อหาจากบัณฑิตสาขาอื่น ๆ ที่มีความรู้เฉพาะในด้านนั้น ๆ โดยตรง เช่น ถ้าไปทำเรื่องการเมืองอาจจะต้องไปแข่งกับผู้ที่จบการศึกษาด้านรัฐศาสตร์โดยตรงที่มีความรู้เฉพาะ ขณะที่บัณฑิตวารสารศาสตร์มีแต่ทักษะการผลิตและนำเสนอ การ

สร้างบัณฑิตวารสารศาสตร์ที่จะตอบสนองตลาดแรงงานในยุคดิจิทัลได้จึงต้องทำให้พวกเขาจริงจังในแขนงวิชาต่าง ๆ

บัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ ยังระบุตรงกันว่า นักวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัลต้องมีความสามารถสืบสวนสอบสวน รู้วิธีสืบค้นเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกที่เชื่อถือได้ ตั้งแต่การสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม การค้นหาข้อมูลตลอดจนการวิเคราะห์และจัดการข้อมูล (data analytic) เพราะเวลาสร้างสรรค์เนื้อหา ต้องอาศัยข้อมูลจำนวนมาก นอกจากนั้นยังต้องตรวจสอบข้อเท็จจริง (verify) รวมถึงอธิบายความสัมพันธ์ของข้อมูลเหล่านั้นได้ ซึ่งนั่นรวมถึงความรู้ภาษาที่ 2 และ 3 ที่จะนำมาใช้ในการเข้าถึงข้อมูลด้วย ฉะนั้นหากมีการเรียนสิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมการทำงานได้ดีขึ้นในยุคที่ข้อมูลล้นทะลัก หรือเจอข้อมูลที่มีขนาดใหญ่มหาศาล (big data)

นอกจากนี้ พวกเขาเห็นว่า การทำงานจริง ต้องมีความรู้ด้านกฎหมาย ระบบของกฎหมาย เพราะการดำเนินการของฝ่ายรัฐไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดต้องอาศัยฐานทางกฎหมายทั้งสิ้น ที่นักวารสารศาสตร์ต้องมีความรู้เรื่องนี้ เพราะมีพันธกิจในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐสามารถใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง ไม่ใช่แค่ยื่นไมโครโฟนจ่อปากแต่รู้ไม่ทันแหล่งข่าว ขณะเดียวกันสื่ออาจเสนอเนื้อหา (รวมถึงภาพ) ที่อาจไปละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นได้ ดังนั้นควรเรียนกฎหมายตั้งแต่ปีแรก ๆ เพราะเป็นพื้นฐานนำไปใช้ฝึกปฏิบัติงาน

ทั้งนี้ คุณลักษณะดังกล่าวทั้งหมดจะเกิดขึ้นได้มาจากการมีทัศนคติที่ดี คือ รู้ว่าตนเองสนใจอะไร พร้อมเรียนรู้ อดทน จิตใจแข็งแกร่ง สู้งาน พร้อมพัฒนาตัวเองพร้อมทดลองทำ ขวนขวายหาความรู้ตลอดเวลา พร้อมทำงานร่วมกับคนหลากหลายสาขา รวมเรียกว่าความฉลาดทางอารมณ์ นี่เป็นสิ่งที่ตลาดแรงงานในยุคดิจิทัลต้องการ สิ่งเหล่านี้เกิดได้จากการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน การจัดเสวนาประเด็นสาธารณะเพื่อจุดประกายความอยากรู้ การเชิญวิทยากรจากภายนอกมาอัพเดทสิ่งใหม่ ๆ ในแวดวงการงานจริง และการสนับสนุนให้นำผลงานเข้าแข่งขันในระดับต่าง ๆ จะทำให้ได้รับการวิจารณ์จากภายนอก

2) ความหลากหลายในการนำเสนอ (เล่าเรื่อง) พบว่า นักวารสารศาสตร์ที่ตลาดแรงงานในยุคดิจิทัลต้องการต้องลำดับความคิดและถ่ายทอดข้อมูลออกมาได้

อย่างชัดเจนเป็นระบบ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า นักวารสารศาสตร์ควรจะถูกฝึกการอ่านหนังสือ เพื่อให้เขียนหรือเล่าลำดับเรื่องราวได้ ถัดมาคือ มีความเข้าใจในแพลตฟอร์มต่าง ๆ โดยเฉพาะออนไลน์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ (social media) พวกกฎกติกาของการนำมาใช้เล่าเรื่อง

กลุ่มตัวอย่างยังระบุว่า นอกเหนือจากทักษะการเขียน การเล่าเรื่องด้วยภาพ โดยเฉพาะความสามารถในการทำเนื้อหาวิดีโอ (video content) ยังมีความสำคัญมากในยุคนี้ โดยต้องมีความชำนาญในกระบวนการทำตั้งแต่กระบวนการถ่ายทำ การไลฟ์สด การเป็นผู้ประกาศหน้ากล้อง ทั้งในสตูดิโอและออกภาคสนาม ไปจนถึงกระบวนการตัดต่อและผลิต การใช้เทคนิคและโปรแกรมต่าง ๆ หรือเรียกว่า เป็น Mobile Journalist จะทำให้นักวารสารศาสตร์ยกระดับขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง

กลุ่มตัวอย่างยังเห็นว่า การมีความรู้และทักษะด้านศิลปะออกแบบให้สวยงาม (หรืออาจจะมียูทูบ) ช่วยให้ประสานงานกับผู้ที่จบมาจากสาขาศิลปะอื่นได้ง่ายขึ้น องค์กรสื่อปัจจุบันต้องการนักเล่าเรื่องที่ทั้งเขียนได้ และทำภาพ ทำกราฟิก ทำวิดีโอได้ การเรียนวิชาคอมพิวเตอร์ กราฟิก การออกแบบจัดหน้าสื่อสิ่งพิมพ์ การออกแบบตัวอักษร เป็นพื้นฐานสิ่งเหล่านี้

ทั้งนี้ คุณลักษณะในส่วนนี้ทั้งหมดจะเกิดขึ้นได้ มาจากการมีทัศนคติที่พร้อมจะทำเนื้อหาและนำเสนอออกมาได้หลายรูปแบบและหลากหลายแพลตฟอร์ม มีความคล่องตัว ไม่ยึดติดตายตัว เนื่องจากแพลตฟอร์มมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาซึ่งมันมีกฎและจิตของตัวเอง และ 3) คุณภาพการผลิตและเผยแพร่ผลงาน พบว่า นักวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล คือ ทำงานได้จริงและทำได้ทันที ซึ่งจะเป็นไปได้ต่อเมื่อพวกเขาต้องผ่านการฝึกทำชิ้นงานจริงจนเจนจัด หลังจากผ่านการเรียนด้านการทำเนื้อหาอย่างลุ่มลึกและด้านการนำเสนอด้วยรูปแบบที่หลากหลายมาแล้ว ซึ่งนั่นรวมถึงทักษะการบริหารเวลา และทีมงาน ด้วย

กลุ่มตัวอย่างระบุว่า การเรียนวิชาการผลิตทั้งหลายแม้ที่ผ่านมายังเป็นสื่อดั้งเดิม ก็พอทำให้เข้าใจกระบวนการทำงานจริง อย่างไรก็ตาม ควรเน้นผลิตสื่อบนออนไลน์ไปเลย ทั้งนี้ การฝึกงานในองค์กรสื่อและการทำงาน

สร้างสรรค์ชิ้นใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ในที่สุดท้ายก่อนจบการศึกษาที่ช่วยส่งเสริมในเรื่องนี้เช่นกัน

กลุ่มตัวอย่างยังเห็นว่า นักวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัลควรจะเข้าใจอุตสาหกรรมสื่อในภาพรวมด้วย เพราะงานสื่อมีความเชื่อมโยงกันทุกแขนง และด้วยความที่ต้นทุนการทำสื่อยุคปัจจุบันถูกลง สามารถเป็นผู้ประกอบการกิจการได้เอง นักวารสารศาสตร์จึงควรมีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์เพื่อคิดคำนวณการลงทุน ความรู้ด้านการตลาด การตลาดดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ผลงาน หรือสร้างแบรนด์และลูกค้าของตนเอง ทั้งนี้ แม้จะไม่ได้เป็นผู้ประกอบการเองก็ตาม แต่อย่างน้อยมันช่วยให้ประสานการทำงานกับผู้ร่วมงานที่จบมาจากสาขาวิชาอื่นได้ง่ายขึ้น คุณลักษณะในส่วนนี้มาจากทัศนคติที่เปิดกว้าง เรียกว่า มีจิตวิญญาณการเป็นผู้ประกอบการ (business mind)

2. การสัมภาษณ์เชิงลึกบรรณาธิการทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นผู้ใช้บัณฑิต และผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ที่เป็นผู้บริหารองค์กรสื่อผ่านการเป็นบรรณาธิการสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์

ภายใต้การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล กลุ่มตัวอย่างระบุว่า เกิดสถานะที่ดิจิทัลทำให้งานแบบเดิมล่มสลาย (digital disruption) สื่อแบบเดิมมีอิทธิพลลดลง สื่อเจ้าใหม่มีตลาดเฉพาะกลุ่ม สื่อเจ้าใหญ่เดิมหันมาทำสื่อออนไลน์ของตัวเอง ผังผู้คนมีการเสฟขาวเปลี่ยนไป อายุของชาวสั่นลงทำให้มูลค่า (value) ลดลงไปด้วย เมื่อการทำงานวารสารศาสตร์ต้องลงทุนทรัพยากรบุคคลสูง จึงย่นแย้งกับเม็ดเงินโฆษณาที่ไม่เป็นก้อนใหญ่อีกต่อไป รายได้หลักมาจากบทความเชิงโฆษณา (advertorial) ที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคนทำสื่อ ลูกค้า และคนอ่าน จึงต้องอาศัยรูปแบบวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมตอบสนองทั้งคนอ่าน และลูกค้า ในการสร้าง นำเสนอ และผลิตเนื้อหาออกมาเพื่อตอบสนองสภาพการณ์แบบนี้ ฉะนั้นจึงต้องการนักวารสารศาสตร์ที่มีความรอบรู้ และรู้จักในเรื่องที่กำลังทำไปพร้อมกัน รวมถึงมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อเล่าเรื่องตลอดจนผลิตและเชี่ยวชาญในวิธีการเผยแพร่ผลงาน โดยต้องมีจรรยาบรรณวิชาชีพอันมีฐานรากมาจากหลักสิทธิมนุษยชน ทั้งหมดนี้มาจากการทำงานหนักคือ การอ่าน การ

ค้นคว้า บนทัศนคติที่พร้อมปรับตัว เพราะโลก ความคิด เทคโนโลยี วิถีผู้คน เปลี่ยนเร็ว

บรรณาธิการผู้ใช้บัณฑิต และผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ที่เป็นผู้บริหารองค์กรสื่อ ทั้ง 3 คน เห็นว่าคุณลักษณะของนักวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล อาจแบ่งเป็น 3 ด้านประกอบกัน คือ 1) สมรรถนะในการสร้างเนื้อหาที่มีความลุ่มลึก โดยนักวารสารศาสตร์ต้องจับประเด็นได้ รู้ในเรื่องที่จะเล่าอย่างแตกฉาน กล่าวคือ มีเหตุมีผลหนักแน่น มองเห็นเหตุการณ์ เชื่อมโยงกับชีวิตผู้คนแม้จะเป็นข่าวเหตุการณ์ หมายความว่า สามารถคิดประเด็นธรรมดาให้แตกต่าง รู้วิธีการที่จะไปรวบรวมข้อมูลมาซึ่งนั่นหมายถึงใช้ภาษาอังกฤษได้ดีพอสมควรเพราะวัตถุดิบต่าง ๆ อยู่ในโลก ทักษะการสัมภาษณ์ผู้คน รู้จักประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล รู้กว้างในแบบสามารถทำเรื่องทั่ว ๆ ไป (general) ได้ และอาจจะรู้จักเชี่ยวชาญเฉพาะสัก 2 แขนง

ทั้งนี้ คุณลักษณะดังกล่าวทั้งหมดมาคู่กับทัศนคติที่ใฝ่รู้ เปิดใจกว้างโดยเฉพาะสิ่งที่ตนเองไม่ได้เชื่อ ไม่เป็นน้ำเต็มแก้ว อ่านเยอะ ฟังเยอะ ดูเยอะ ประเมินตนเองอยู่เสมอ ปรับตัวเร็ว หมั่นติดตามว่า คนสนใจเรื่องอะไร เกิดได้จากการออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนกระหายที่จะรู้และอยากหาความรู้เอง เช่น สนับสนุนให้เจอคนเก่งในวงการเพื่อจุดประกาย เป้าหมายเพื่อสร้างกระบวนการคิด ทำให้เขาเข้าใจได้ว่า บรรดาความรู้ทั้งหลายมันมาได้อย่างไร

2) ด้านความหลากหลายในการนำเสนอ (เล่าเรื่อง) พบว่า ในอดีต สาขาของนิเทศศาสตร์ได้นำตัวสื่อตั้ง (แบ่งเป็นสาขาสื่อสิ่งพิมพ์ สาขาวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น) และยังนำเนื้อหาและรูปแบบไปผูกกับเครื่องมือ เช่น นำสารคดีไปผูกกับการเขียน ซึ่งเป็นอุปสรรคในปัจจุบัน นักวารสารศาสตร์ที่ตลาดแรงงานในยุคดิจิทัลต้องการ ต้องมีพื้นฐานคือการเขียน ทั้งในแง่เนื้อหาลำดับเรื่องออกมาได้เข้าใจ และการมีมาตรฐานภาษาทางการ แง่มุมมีสไตล์การเขียน และเทคนิควิธีการดึงดูด ส่วนที่จำเป็นมากเพิ่มเติมขึ้นมาในยุคนี้คือ เล่าเรื่องได้ทุกรูปแบบ หมายถึง สามารถมองเห็นความเป็นไปได้ในการเล่าในรูปแบบหลากหลายที่ไม่ใช่แค่เขียน แต่เป็นเล่าด้วยภาพ วิดีโอ กราฟิก หรือสื่อเสียง โดยที่นำมาคิดเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่จะทำได้ หรือแม้จะทำเองไม่ได้ แต่ต้องพอทำเป็นเพื่อทำงานร่วมกับทีมผลิตได้ นั่นคือ รู้จัก

ชนบ หรือจุดเด่นของแต่ละแพลตฟอร์ม เพื่อเลือกใช้ได้ นั้น คือรู้ว่าจะทำประเด็นอะไร เพื่ออะไร แล้วค่อยคิดวิธีจัดการ มัน เช่น โครงสร้างการเล่าประเด็นนี้เป็นพอดคาสต์ได้ เป็น วิดีโอก็ได้ แต่ถ้าเป็นวิดีโอจะต้องใช้มุกกล้องแบบไหนบ้าง เรียกว่า รู้อาวุธทั้งหมด แล้วจะทำประเด็นอะไรต้องสามารถ เลือกอาวุธได้ถูก แต่ไม่จำเป็นว่าต้องทำทุกขั้นตอนในคนเดียว นอกจากนี้ ยังต้องคิดให้สัมพันธ์กับความรู้ในการ วิเคราะห์ผู้รับสารด้วย คือรู้ว่าผู้บริโภคต้องการอะไร ต้องการแบบไหน

บรรณาธิการและผู้บริหารองค์กรสื่อ ยังระบุ ตรงกันว่า คุณลักษณะในส่วนนี้จะเกิดขึ้นได้ มาจากการมี ทักษะคนที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เปิดหูเปิดตา กล้าลองผิดลองถูก ทนกระแสทันโลกกว่า สื่อระดับโลกกำลัง ทำอะไรกันบ้าง รวมถึงงานศิลปะ หรืองานอื่น ๆ คือ ให้ไป ไกลกว่างานวารสารศาสตร์ที่ตัวเองอยู่เพราะเป็นเรื่องพัฒนา ความคิดสร้างสรรค์ และ 3) คุณภาพการผลิตและเผยแพร่ ผลงาน พบว่า ต้องทำงานได้จริงและทำได้ทันที ปรับตัวให้ เข้ามามาตรฐานการผลิตชิ้นงานแบบมีอาชีพได้เร็ว ซึ่งจะ เป็นไปได้ต่อเมื่อพวกเขาต้องผ่านการฝึกทำชิ้นงานจริงจน เจนจัด รู้จักพลิกแพลงในกระบวนการทำงาน

สิ่งเหล่านี้อาจเกิดขึ้นจากการสนับสนุนให้เผยแพร่ ผลงานที่ทำสู่สาธารณะ การส่งไปฝึกงานในองค์กรหัว ก้าวหน้าในระดับชาติและนานาชาติ และการทำงาน สร้างสรรค์ชิ้นใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ในปริญญาก่อนจบ การศึกษา โดยเน้นที่การแสดงกระบวนการคิดจากการ ประมวลความรู้และทักษะทั้งหมดเพื่อทำมันออกมา จะได้ มั่นใจได้ว่า พร้อมทั้งสุดก่อนออกมาทำงาน วิธีการสร้าง อาจ เริ่มตั้งแต่ปีแรก ๆ โดยสอบถามผู้เรียนว่า อยากทำประเด็น อะไร นำเสนอด้วยอะไร ผลิออกมาแบบไหน แล้วโรงเรียน สอนวารสารศาสตร์สามารถสนับสนุนด้วยการติดต่อองค์กร สื่อเพื่อทำความร่วมมือ เช่น มีเครื่องมือ อุปกรณ์ให้ แล้วให้ นักศึกษาไปหาความรู้เองจนทำมันออกมาสำเร็จ รวมถึง สนับสนุนให้ทำงานร่วมกับสาขาใกล้เคียง สาขาอื่น ๆ และ สถาบันอื่น ๆ เช่น สาขาภาพยนตร์ให้มาช่วยทำงานด้านตัด ต่อ หรือสาขาด้านโปรแกรมมิ่งในการทำระบบประมวลผล ข้อมูล เพื่อที่จะหลีกภัยกำแพงตัวตน เพราะการทำงานจริงมี การทำเป็นทีมร่วมกับคนหลากหลายสาขา

บรรณาธิการและผู้บริหารองค์กรสื่อ ยังเห็น ตรงกันว่า นักวารสารศาสตร์ในยุคนี้ต้องมีความรู้ด้านธุรกิจ การตลาด การสร้างแบรนด์ การโปรโมท เพื่อมองเห็นและ ทำให้งานมีความเกี่ยวข้องกับผู้คน (relevance) เพราะ ธุรกิจสื่อมีการแข่งขันสูงมาก และสื่อก็มีทั้งมีติบริการ ข่าวสารสาธารณะและมิติทางธุรกิจประกอบเข้ากัน ไม่ สามารถเลี่ยงความรู้ด้านธุรกิจ การตลาดได้เลย จึงต้องมี ความชัดเจนในการบริหารจัดการงาน เงิน คน นอกจากนี้ อาจสนับสนุนบางคนให้เป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดได้ (Key opinion leader หรือ KOL) ถ้ามีศักยภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของนักวารสาร ศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล ในทักษะบัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสาร ศาสตร์ที่ทำงานหรือเคยทำงานอยู่ในวงการวิชาชีพวารสาร ศาสตร์ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ มี 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) สมรรถนะในการสร้างเนื้อหาที่มีความ ลุ่มลึก ตั้งแต่จับประเด็นได้รวดเร็ว คิดวิเคราะห์ได้ นำไปสู่ การคิดประเด็นที่แตกต่าง สามารถเก็บข้อมูลด้วยหลากหลายวิธี ทั้งสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ ค้นคว้าสืบสวนสอบสวน แล้วคัด กรอง จัดระบบ พิสูจน์ ตลอดจนอธิบายความสัมพันธ์ได้ สร้างจาก 2 ส่วน คือ ความรู้และการฝึกทักษะในกระบวนการ วิชาทางวารสารศาสตร์ และความรู้ในกระบวนการวิชาทาง สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ คุณลักษณะ เหล่านี้จะไปเป็นได้ต้องมีทัศนคติชอบเรียนรู้ อดทน พร้อม พัฒนาตัวเอง สร้างจากการจัดสภาพการเรียนรู้ การได้พบคน เก่งในหลากหลายวงการ และการสนับสนุนส่งผลงานแข่งขัน ภายนอก 2) ความหลากหลายในการนำเสนอ (เล่าเรื่อง) ระดับพื้นฐานคือ ต้องลำดับความคิดและถ่ายทอดได้เป็น ระบบ ระดับถัดมาคือรู้เทคโนโลยี มีทักษะการเล่าได้หลาย รูปแบบ หลายแพลตฟอร์ม โดยเฉพาะการทำวิดีโอ ทั้งหมด นี้ ต้องทำได้อย่างสวยงามอาศัยความรู้ทางศิลปะ คุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นไปได้อาจต้องมีทัศนคติที่ไม่ยึดติด และ 3) คุณภาพการผลิตและเผยแพร่ผลงาน ต้องทำงานได้จริง และทำได้ทันที หมายถึงเคยฝึกการทำชิ้นงานจนเจนจัด มี ทักษะการบริหารจัดการ รวมถึงมีความรู้ทางธุรกิจ

การตลาด คุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นไปได้ต้องมีทัศนคติเปิดกว้าง จิตวิญญาณผู้ประกอบการ

ขณะที่ บรรณาธิการทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นผู้ใช้บัณฑิต และผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ที่เป็นผู้บริหารองค์กรสื่อ ผ่านการเป็นบรรณาธิการสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ มองคุณลักษณะวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล ไม่ต่างจากบัณฑิตซึ่งผ่านการฝึกฝนจากโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ พวกเขาเห็นว่า มี 3 ด้านประกอบด้วย 1) สมรรถนะในการสร้างเนื้อหาที่มีความลุ่มลึก เริ่มจากจับประเด็นได้ ถัดมาคือรู้ในเรื่องที่จะเล่าอย่างแตกฉาน คิดประเด็นธรรมดาให้แตกต่าง และรู้วิธีการที่จะไปรวบรวมข้อมูลมา (ทักษะภาษาอังกฤษจึงมีสำคัญ) ทั้งหมดนี้มาพร้อมกับทัศนคติที่ใฝ่รู้ เปิดใจกว้าง ทำการบ้านเยอะ ประเมินตนเองอยู่เสมอและปรับตัวเร็ว เกิดได้จากการออกแบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนกระหายที่จะรู้และอยากหา

ความรู้เอง 2) ความหลากหลายในการนำเสนอ (เล่าเรื่อง) พื้นฐานคือ การเขียนที่ลำดับเรื่องออกมาให้เข้าใจได้ และการมีเทคนิคดึงดูด ระดับถัดมาคือ เล่าเรื่องได้ทุกรูปแบบ ไม่ใช่แค่มีทักษะทำเป็น แต่มองเห็นความเป็นไปได้ในการเล่าในรูปแบบหลากหลาย รู้ว่าผู้บริโภคต้องการอะไร มาพร้อมกับทัศนคติที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และ 3) คุณภาพการผลิตและเผยแพร่ผลงาน คือ ทำงานได้จริงและทำได้ทันที ปรับตัวให้เข้ามาตรฐานการผลิตชิ้นงานแบบมืออาชีพได้เร็ว จะเป็นไปได้ต่อเมื่อผ่านการฝึกหนัก ฝึกงานยังองค์กรหัวก้าวหน้า และผ่านการทำงานสร้างสรรค์ชิ้นใหญ่เน้นที่การแสดงกระบวนการคิดจากการประมวลความรู้และทักษะทั้งหมดเพื่อทำมันออกมา นอกจากนี้ ควรมีความรู้ทางธุรกิจ การตลาด เพราะสื่อมีทั้งมิติบริการ ขาวสารสาธารณะและมิติทางธุรกิจประกอบเข้ากันจึงไม่สามารถเสี่ยงความรู้ด้านนี้ได้ (ดูสรุปในตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สรุปข้อค้นพบคุณลักษณะของนิสิตวารสารศาสตร์ที่ตอบสนองตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล

คุณลักษณะ	ความรู้	ทักษะ	ทัศนคติ	วิธีการสร้าง
ความลุ่มลึกของเนื้อหา	รู้รอบ รู้ลึก สัทธินุษชน กฎหมาย สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา	อ่าน ฟัง จับประเด็น สืบค้น รวบรวม สัมภาษณ์ พิสูจน์ และจัดการข้อมูล	ใฝ่รู้ เปิดรับ อดทน ทันโลก	ออกแบบการเรียนรู้ให้กระหายที่จะรู้ ฝึกให้หาความรู้เอง เป็น เชี่ยววิทยากร มาจุดประกาย
ความหลากหลายในการนำเสนอ (เล่าเรื่อง)	ทฤษฎีการเล่าเรื่อง ขนบของรูปแบบและแพลตฟอร์ม รู้ศิลปะ รู้จักผู้รับสาร	เขียน เสียง ภาพ วิดีโอ กราฟิก การใช้สื่อสังคมออนไลน์	ไม่ยึดติด ทันกระแส พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง	ศึกษางานประเภทอื่น ๆ นอกจากวารสารศาสตร์
คุณภาพการผลิตและเผยแพร่ผลงาน	กระบวนการผลิต รู้เทคโนโลยี โปรแกรมมิ่ง เบื้องต้น ธุรกิจ การตลาด การจัดการ	เทคโนโลยีการผลิต และเผยแพร่	ยึดพันธกิจวารสารศาสตร์ จิตวิญญาณผู้ประกอบการ	ทำงานร่วมกับสาขาอื่น/ภายนอก ประกวด ฝึกงาน วิทยานิพนธ์

หากพิจารณาข้อค้นพบ ประกอบกับพันธกิจวารสารศาสตร์ในบริบทเสรีประชาธิปไตย และแนวคิดวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัล จะเห็นได้ว่า เทคโนโลยีสื่อสารที่ก้าวหน้ามากขึ้นก็ได้เพิ่มอำนาจให้ประชาชน จากเดิมที่ตั้ง

รับข่าวสารมาเป็นสื่อสารสู่สาธารณะได้เอง มันเป็นการกระจายอำนาจการผลิต สื่อกระแสหลัก (mainstream media) ไม่ใช่ผู้เดียวที่มีอำนาจตัดสินใจว่าสาธารณะควรรู้อะไร และควรรู้ในแง่มืด แต่มันยังมีองค์กรสื่อใหม่ ๆ เกิดขึ้นบน

แพลตฟอร์มอินเทอร์เน็ต จนต่อมาพัฒนามาถึงการที่พลเมืองสามารถสื่อสารเรื่องราวของตนสู่สาธารณะได้เองผ่านสื่อสังคม (social media) ซึ่งไม่ใช่ “one-to-many” แต่เป็น “many-to-many” ถือเป็นการกระจายอำนาจการควบคุมการไหลเวียนข่าวสารไม่ให้กระจุกตัวอยู่ที่ใครคนใดคนหนึ่ง ผลที่ตามมาคือ อำนาจในการนิยามความจริงของโลกรอบตัวถูกกระจายออกไปสู่ประชาชนคนธรรมดา

ตัวอย่างของประเทศไทย การเกิดขึ้นของเว็บไซต์ประชาไท ปี 2547 ก็ได้เสนอข่าวตอบสนองคนเล็กคนน้อยซึ่งไม่เคยปรากฏเป็นข่าวในสื่อหลัก เช่น ข่าวคนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายปราบปรามยาเสพติดฆ่าตัดตอนสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในขณะนั้น หรือข่าวคนที่ได้รับผลกระทบจากการแย่งชิงทรัพยากรในพื้นที่พัฒนาต่าง ๆ ไปจนถึงการเสนอข่าวคัดค้านการรัฐประหาร 2549 (ศูนย์ข้อมูล & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCU), 2559) นำมาซึ่งการเพิ่มอำนาจต่อรองของพลเมือง หรือต่อมาในเหตุการณ์เดือนเมษายน-พฤษภาคม 2553 มีการชุมนุมเรียกร้องให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นยุบสภา มีการสลายการชุมนุมทำให้มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 94 ราย บาดเจ็บกว่า 2,000 ราย มีการเสนอข่าวสาร ภาพ คลิป จากฝั่งประชาชนสู่สาธารณะผ่านสื่อสังคม (social media) ซึ่งเป็นความจริงอีกชุดหนึ่ง สวนทางกับฝ่ายรัฐที่ออกข่าวทางสื่อโทรทัศน์ นักวิชาการและภาคประชาชนกลุ่มหนึ่งก็ได้รวมตัวกันในนามศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุม กรณีเม.ย.-พ.ค.53 (ศปช.) เพื่อหาความจริง โดยได้รวบรวมหลักฐานส่วนหนึ่งเป็นภาพถ่าย คลิปที่บันทึกโดยสื่อมวลชนและประชาชนที่เผยแพร่สู่สาธารณะเหล่านั้นในการตรวจสอบเหตุการณ์ คู่ขนานไปกับคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) ที่ตั้งขึ้นโดยรัฐบาล (ณัฏพร นามเมือง, 2563)

นอกจากนี้ เมื่อมีผู้ให้ข่าวสารมากขึ้นก็เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจการให้บริการ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือประเทศไทยสมัยก่อนมีสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวีเพียงแค่ 6 สถานี ได้แก่ ช่อง 3 5 7 9 11 และไอทีวี หนังสือพิมพ์สำนักใหญ่ ๆ ประมาณ 10 สำนัก คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด คมชัดลึก เดอะเนชั่น บางกอกโพสต์ โพสทูเดย์ ผู้จัดการ กรุงเทพธุรกิจ แต่ปัจจุบันมีผู้ผลิตเนื้อหามากมาย

บนแพลตฟอร์มอินเทอร์เน็ต ลำพังที่เป็นสำนักข่าวออนไลน์เจ้าใหม่ ๆ ก็มีหลักสิบ เช่น เดอะสแตนด์การ์ด เดอะแมทเทอร์ เดอะโมเมนต์ เดอะรีพอร์ตเตอร์ เดอะโพลิติกส์ ดิวันโอวันดอทเวิลด์ ดิโพนเนอร์ ดิเควค ไทยพับลิก้า เวิร์คพอยท์ทูเดย์ ประชาไท ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีบุคคลธรรมดาที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาของตัวเองก็เขียนเรื่องราวนำเสนอออกสู่สาธารณะได้เองโดยตรง ผลคือ เกิดการแข่งขันใน (ตลาด) การบริการข่าวสารกับประชาชน พร้อมกันนั้นผู้อ่านผู้ชมที่เคยถูกกำหนดให้เลือกเสพข่าวสารที่สื่อหลักกำหนดมาเท่านั้นก็มีทางเลือกมากขึ้น เท่ากับว่ามีเสรีภาพในการอ่านมากขึ้น โดยเสรีภาพในการอ่านที่ว่านี้ ไม่ใช่แค่การเลือกรับข่าวสาร แต่มันสะท้อนนัยข้างหลังถึงการเติมเต็มสิทธิที่จะรู้เพื่อนำข่าวสารนั้นไปใช้ในการตัดสินใจอนาคตของตัวเองและชุมชน ตลอดจนสังคม จากการที่ตลาดความคิด (marketplace of idea) ที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจจะถูกสื่อหลักไม่กี่เจ้าเป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (gatekeeper) ได้ระเบิดตัวออกมา

อาจเรียกได้ว่า เทคโนโลยีสื่อสารที่ก้าวหน้าทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านอำนาจ (power shift) มาสู่พลเมืองมากขึ้นกว่าเดิม ทำให้ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมได้มากขึ้นไปอีก โดยประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในที่นี้หมายถึง การที่ทุกคนพึงมีสิทธิและโอกาสในการที่จะเป็นประชาชน พลเมืองที่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน มีสิทธิที่จะรู้ มีสิทธิที่จะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและชุมชนในการดำรงอยู่และการปกครองตนเองร่วมกัน นำไปสู่การที่ประชาชน พลเมืองในสังคมประชาธิปไตย สามารถกำหนดนโยบายและชะตากรรมของสังคมร่วมกัน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2544)

คำว่า “กำหนดชะตาชีวิตของตัวเองและสังคมร่วมกัน” สามารถเป็นไปได้มากขึ้นในยุคดิจิทัล เพราะผู้คนมีอำนาจกำหนดโลกความจริงผ่านหน้าจอ (สมาร์ตโฟน) ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นคุณค่า ค่านิยม อุดมการณ์ วิถีชีวิต เสรีภาพในการพูด การเรียกร้องให้รัฐทำหน้าที่ตอบสนองสิทธิขั้นพื้นฐานที่พวกเขาจะต้องได้รับ หรือเรื่องอื่นใด กล่าวได้ว่า การที่เทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้าทำให้เกิดสมัยใหม่ที่ง่ายต่อการเข้าถึงและแพร่กระจายสารสนเทศทำให้ประชาชนสร้างประวัติศาสตร์เองได้ กระตุ้นให้มีปฏิกิริยา

ตอบสนองต่อข่าวสารในพื้นที่ที่ให้ความสนใจความคิดเห็น สภาพแวดล้อมแบบนี้นักอุปสำนึกใหม่ที่พลเมืองจะมีความกระตือรือร้นมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมความแล้วมันได้สร้างกระบวนการประชาธิปไตยทางการสื่อสารนั่นเอง (กาญจนา แก้วเทพ, 2555)

เมื่อสภาพการณ์เป็นแบบนี้ ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ จึงต้องปรับตัวจัดทำบริการต่าง ๆ ให้ตอบสนองกับพวกเขา ตัวอย่างเช่น บรรดาธุรกิจสมัยใหม่ ไม่ได้ขายตัวสินค้าอีกต่อไป แต่พยายามตอบสนองอำนาจการเข้าถึงและอำนาจในการเลือก อาทิ แกร็บ (Grab) ตอบสนองอำนาจการเข้าถึงและเลือกอาหาร เน็ตฟลิกซ์ (Netflix) ตอบสนองอำนาจการเข้าถึงความบันเทิง อาจเรียกได้ว่า ธุรกิจสมัยใหม่เป็นจัดทำบริการที่ตอบสนอง (serve) อำนาจในเรื่องต่าง ๆ ของผู้คน ซึ่งหากเทียบเคียงกับวารสารศาสตร์แล้ว ในยุคก่อนดิจิทัล สื่อมวลชนเป็นผู้มีอำนาจในการนิยามความเป็นจริงโลกรอบตัว ฉะนั้นงานวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัลจึงน่าจะเป็นการตอบสนอง “อำนาจในการนิยามโลกรอบตัวของประชาชนเอง” การนิยามโลกรอบตัวที่ว่านี้หมายถึงการกำหนดคุณค่า ค่านิยมในเรื่องต่าง ๆ ในแบบของตนเอง เช่น ชีวิตที่ดี การทำงานที่ดี การศึกษาที่ดี สวัสดิการขั้นพื้นฐานที่ดี การเมืองที่ดี รัฐบาลที่ดี ฯลฯ ดังจะสังเกตเห็นว่า เนื้อหาข่าวสารที่ออกมาจากสื่อเจ้าใหม่ ๆ มักเน้นไปที่เรื่องรอบตัวชีวิตประจำวัน เช่น การตั้งคำถามต่อชุดความรู้ความจริงที่กดทับเนื้อตัวร่างกาย ทรงผม การแต่งกาย เพศ สิทธิขั้นพื้นฐาน สวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐในระบอบเสรีประชาธิปไตยมีหน้าที่ต้องส่งเสริม ปกป้อง และจัดให้ ในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจตัวจริง โดยที่งานวารสารศาสตร์เองก็ถูกกำกับ กดดัน ผ่านการสื่อสารสู่สาธารณะได้เองของประชาชนเช่นกันในฐานะเป็นสิทธิการสื่อสารอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

ดังนั้น คุณลักษณะนักวารสารศาสตร์ที่ตลาดแรงงานในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลต้องการคือ นักวารสารศาสตร์จะต้องสามารถสร้างเนื้อหาได้ลุ่มลึกและแตกต่างจากที่มีอยู่เดิม เมื่อพลเมืองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อะไรที่ทำให้พลเมืองด้อยอำนาจ ไร้อำนาจ (powerless) วารสารศาสตร์ในยุคนี้ก็ต้องเพิ่มอำนาจให้พวกเขา ตั้งแต่ในระดับแรกคือ การทำให้พลเมืองได้รับ

ข้อมูลข่าวสารที่ต้องครบถ้วนเพื่อให้ใช้ตัดสินใจในชีวิต และชะตาสังคมได้อย่างมีวิจารณญาณ นักวารสารศาสตร์จึงต้องมีความเจนจัดในการตรวจสอบข้อเท็จจริง ตลอดจนพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น (verification) เพื่อตอบสนองแก่พลเมืองท่ามกลางโลกดิจิทัลที่มีข้อมูลล้นทะลัก และโลกที่มีการแพร่กระจายของข่าวลือข่าวลวง สารสนเทศที่ไม่ถูกต้อง อันเกิดจากความไม่ตั้งใจ หรือสารสนเทศที่ไม่จริงที่มีผู้จงใจปล่อยออกมาเพื่อหลอกลวงผู้คน (misinformation and disinformation)

ส่วนในระดับถัดมาคือ จะต้องเสนอเนื้อหาที่ตอบไปถึงสาเหตุของปัญหา และทางออกของปัญหา การจะตอบคำถามตรงนี้ได้ก็นักวารสารศาสตร์ก็ต้องขุดคุ้ยข้อมูลจนทำให้เห็นเงื่อนโซทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การแก้ระบบโครงสร้างอันบิดเบี้ยว/ไม่เอื้อต่อสิทธิเสรีภาพและการใช้อำนาจของประชาชน ไม่ใช่ลดทอนปัญหาให้เหลือแค่ตัวบุคคล มิเช่นนั้น เหตุการณ์ในทำนองเดียวกันนั้นก็เกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า การจะเจาะไปถึงเบื้องหลังของเหตุการณ์เพื่อที่จะ “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และการตรวจสอบความรู้ชุดหลักที่ผูกขาดความจริง ไม่สามารถอาศัยความรู้และทักษะแค่วารสารศาสตร์ แต่ยังเป็นความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เมื่อวารสารศาสตร์คือการเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คนในทุกมิติ นักวารสารศาสตร์จึงต้องมีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวางด้วยไม่ใช่แค่รู้ทักษะหรือเทคนิควิธีการทางวารสารศาสตร์เท่านั้น ซึ่งทั้งในระดับแรกและระดับถัดมา ก็คือแก่นของหลักการวารสารศาสตร์ดั้งเดิมนั่นเอง

การตอบสนอง “อำนาจในการนิยามโลกรอบตัวของประชาชน” ยังเป็นเรื่องการสนับสนุนให้พลเมืองนั้น “ทำเอง” ด้วย มิใช่แค่สื่อเป็นผู้ “ทำให้” หมายถึงการให้พลเมืองได้ร่วมนิยามความจริงในเรื่องต่าง ๆ (ที่เรียกว่าสร้างเนื้อหาจากผู้ใช้หรือ user generated content) และต่อขยายการเล่า (ในขณะที่เดิมสื่อมวลชนเป็นผู้ผูกขาดการนิยามความจริงทางสังคม) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสนับสนุนให้พลเมืองผลิตอำนาจผ่านตัวเนื้อหาข้อมูลข่าวสาร ในความหมายแบบนักคิดสกุลหลังสมัยใหม่ที่พูดถึงการผลิตอำนาจในแง่ “ความเป็นไปได้ในการพูดถึง” เพื่อหยุดความเข้าใจแบบที่ดำรงอยู่ หรือเปิดพื้นที่ให้กับความหมายความเข้าใจแบบอื่นในประเด็นต่าง ๆ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,

2561) ตัวอย่างเช่น การชุมนุมประท้วงเรียกร้องทางการเมืองในประเด็นที่ละเอียดอ่อนและมีความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์สูงอย่างอาหรับสปริงในภูมิภาคตะวันออกกลางในช่วงปลายปี 2553-2555 การประท้วงรัฐบาลจีนในฮ่องกงในปี 2562-ปัจจุบัน หรือการชุมนุมของนักเรียนนักศึกษาไทยที่เริ่มขึ้นเมื่อต้นปี 2563 โดยสื่อสังคมมีบทบาทมากในการขับเคลื่อนผู้คน หากการทำงานวารสารศาสตร์ยังไม่ปรับตัวตามก็จะ “ตกขบวน” การเปลี่ยนแปลง และอยู่ไม่รอด

นอกจากนี้ นักวารสารศาสตร์ในยุคดิจิทัลต้องสามารถนำเสนอหรือเล่าเรื่องได้หลากหลายรูปแบบ ตลอดจนผลิตและเผยแพร่ผลงานได้หลากหลายแพลตฟอร์มเพื่อให้สอดคล้องกับรสนิยม และพฤติกรรมการใช้สื่อของพลเมืองในยุคดิจิทัลที่วันนี้มีอำนาจเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทั้งช่องทาง รูปแบบ และช่วงเวลา มีสำนึกแบบโลกจากการที่หูตากว้างไกลไปทั่วทุกมุมโลกด้วยเทคโนโลยีสื่อสาร คือ ยึดถือเรื่องสิทธิมนุษยชนและการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความคาดหวังสูงในการได้รับบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐในฐานะพลเมือง และการได้รับบริการจากเอกชนในฐานะลูกค้า พูดให้ง่ายก็คือ ทักษะใหม่ ๆ ทางวารสารศาสตร์ที่วันนี้จะต้องมีเพื่อช่วยในการสร้างเนื้อหาที่มีรูปแบบตอบสนองการเข้าถึงข่าวสาร และการเข้าถึง “แก่นสาระสำคัญ” ของตัวเนื้อหา ซึ่งในประการหลังนี้ทำให้การผลิตสื่อต้องอาศัยความรู้ทางศิลปะ ทักษะในการจัดระบบข้อมูลและทำให้ปรากฏแก่สายตา เพื่อให้พลเมืองทำความเข้าใจกับมันได้โดยง่ายและรวดเร็วท่ามกลางจังหวะเวลาในโลกดิจิทัลที่บีบกระชั้น

รวมความแล้ว ถ้าเราเชื่อว่า มนุษย์มีเสรีภาพในร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน มีสิทธิที่จะได้รับโอกาสในการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง พวกเขาก็ต้องได้รับข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจ เป้าหมายของวารสารศาสตร์ในบริบทเสรีประชาธิปไตยที่ต้องรับใช้ด้านข่าวสารกับประชาชน ก็มาจากการที่

ประชาชนร่วมกันให้หลักประกันเสรีภาพในการทำงานของสื่อ เพื่อประโยชน์ของประชาชนเอง แล้วในขณะที่ยุคดิจิทัลเทคโนโลยีสื่อสารทำให้อำนาจเปลี่ยนผ่านมาสู่มือประชาชนมากขึ้น นักวารสารศาสตร์ในยุคนี้ก็ต้องเป็นผู้รับใช้ด้านข่าวสารเพื่อให้พลเมืองนิยามโลกของเขาได้เองและง่ายขึ้น ด้วยการมีสมรรถนะในการสร้างตัวเนื้อหาที่ลุ่มลึก ตีแผ่ปัญหาโครงสร้างอำนาจที่ประชาชนไร้อำนาจ ที่มาของตัวเนื้อหาขึ้นมาจากการร่วมสร้างของประชาชน และมีความหลากหลายในการนำเสนอ ผลิตออกมาอย่างมีคุณภาพ เผยแพร่เนื้อหาที่เข้าถึงและทำให้ประชาชนเข้าใจได้รวดเร็ว อาจเรียกว่า พันธกิจวารสารศาสตร์ในบริบทเสรีนิยมประชาธิปไตยในยุคเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลที่น่าจะเป็น คือ วารสารศาสตร์ "ของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน" นั่นเอง

ข้อเสนอแนะการศึกษาในอนาคต

1. สามารถต่อขยายการศึกษาไปถึงการออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนในรายวิชาของโรงเรียนสอนวารสารศาสตร์ว่า ควรจะมีวิชาอะไรบ้าง และแต่ละวิชามีเนื้อหาอย่างไร และจะสอดคล้องกันอย่างไรในการสร้างบัณฑิตวารสารศาสตร์ ที่มีคุณลักษณะตอบสนองตลาดแรงงานในยุคเปลี่ยนผ่านดิจิทัล
2. สามารถศึกษาการออกแบบการเรียนการสอนการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนทั้งในระดับหลักสูตรและในระดับรายวิชา ว่าจะอย่างไรให้นำไปสู่การสร้างบัณฑิตวารสารศาสตร์ ที่มีคุณลักษณะตอบสนองตลาดแรงงานในยุคเปลี่ยนผ่านดิจิทัล
3. สามารถศึกษาการสร้างหลักสูตรวารสารศาสตร์ในการศึกษาระดับอื่น ๆ หรือการออกแบบการศึกษาด้านวารสารศาสตร์สำหรับพลเมือง เพื่อให้เกิดการสร้างเนื้อหาที่สอดคล้องกับแนวคิดวารสารศาสตร์ในสังคมประชาธิปไตย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษฎา สุวรรณระณกุล. (2555). คนทำสื่อใหม่ถก 'วารสารศาสตร์ตายแล้ว' นักวิชาการชี้หนังสือพิมพ์วูบ-ต้องปรับตัวสู้ สื่อพลเมืองโต-โซเชียลมีเดียขึ้นนำข่าวสาร. วันที่เข้าถึงข้อมูล 21 เมษายน 2563, แหล่งที่มา <https://www.tcijthai.com/news/2012/19/scoop/750>
- กาญจนา แก้วเทพ. (2555). คู่มือสื่อใหม่ศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- จารุกิตติ์ ธีรตางค์. ผู้สื่อข่าว สำนักข่าวไทยพับลิก้าออนไลน์. (16 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.
- จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์. บรรณาธิการ นิตยสารอะเดย์. (23 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.
- ชยนิศ จำปรัตน์. ผู้จัดการด้านเนื้อหา เพจฟิวเจอร์ เทรนด์ ภายใต้บริษัทโลค มี. (16 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2561). วาทกรรมกับอำนาจ. ใน *อำนาจไร้พรมแดน ภาษา วาทกรรม ชีวิตประจำวันและโลกที่เปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: วิภาษา, 71-137.
- ณัชชา เขียวกล. นักออกแบบกราฟิก ฝ่ายประชาสัมพันธ์และการตลาด สำนักพิมพ์มติชน. (16 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.
- ณัชพร นามเมือง. (2563). 10 ปี พฤษภา 2553: การเดินทางของความจริงและความยุติธรรม. วันที่เข้าถึงข้อมูล 14 สิงหาคม 2563, แหล่งที่มา <https://themomentum.co/justice-10-years-red-shirt-crackdown/>
- นภาพัฒน์จักษ์ อัดตนนท์. บรรณาธิการข่าว เวิร์คพอยท์ ออนไลน์. (23 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.
- ปกป้อง จันวิทย์. (2563). Editor's Note 2020: ทางรอดของสื่อยุคดิจิทัล "สื่อต้องเป็นสื่อ และกลับคืนสู่สื่อประชาชน". วันที่เข้าถึงข้อมูล 28 ตุลาคม 2563, แหล่งที่มา <https://www.the101.world/editors-note-2020/>
- ปนชัย อารีเพิ่มพร. ผู้สร้างสรรค์เนื้อหา เว็บไซต์เดอะสแตนด์ดาร์ด. (16 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.
- ปานิส โพธิ์ศรีวังชัย. คอลัมนิสต์และบรรณาธิการสารคดีและบทความ เว็บไซต์ดิวันโอวันดอทเวิลด์. (16 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.
- ผู้จัดการรายวัน 360 องศา. (2562, 3 ตุลาคม). *กสทช.สรุป 5 ปี "ทีวีดิจิทัล" ปิดฉาก 9 ช่อง "เลิกจ้าง" กระทบคนสื่อ-ครอบครัวเกือบ 15,000 คน*, 12.
- แรนดัล, เดวิด. (2559). *คนข่าวฉลาดทำงานศตวรรษ 21* [The Universal Journalist] (สุนันทา แยมทัฟ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คบไฟ).
- วุฒิพงษ์ วงษ์ชัยวัฒน์กุล. เจ้าหน้าที่ยุทธศาสตร์และพัฒนาเนื้อหาข้ามสื่อ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส. (16 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.
- ศุภาวรรณ คงสุวรรณ์ และภาววรรณ ธนาเลิศสมบูรณ์. (2563). *วารสารศาสตร์ต้องรอด*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 28 เมษายน 2563, แหล่งที่มา <https://www.the101.world/journalism-must-survive/>
- ศูนย์ข้อมูล & ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCIJ). (2559). Ideology & Re-define สื่อทางเลือก. ใน *ถอดรื้อมายาคติ เล่ม 2*. เชียงใหม่: หจก.วนิดาการพิมพ์, 237-257.
- ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง. (2562). *Media Disruption: EP1 ไทม์ไลน์และพฤติกรรมผู้เสพสื่อที่เปลี่ยนไปในระดับโลก*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 24 เมษายน 2563, แหล่งที่มา <https://www.tcijthai.com/news/2019/8/scoop/9281>
- _____. (2562). *Media Disruption: EP8 ผลกระทบต่อ 'สิทธิแรงงาน' คนทำงานสื่อ*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 24 เมษายน 2563, แหล่งที่มา <https://www.tcijthai.com/news/2019/18/scoop/9586>
- สมาคมโฆษณาแห่งประเทศไทย. (2563). *ข้อมูลการใช้โฆษณาในเมืองไทย*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 24 เมษายน 2563, แหล่งที่มา http://www.adassotheai.com/index.php/main/ad_expenditure

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2562). *#นิเทศศาสตร์ Never Die รายงานประจำปี 2562*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.

อริชา สุขจิตสำราญ. อดีตผู้สื่อข่าว สถานีโทรทัศน์พีพีทีวี. (16 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.

อนันต์ ลือประดิษฐ์. ผู้อำนวยการและบรรณาธิการบริหาร เดอะพีเพิล. (1 มีนาคม 2563) สัมภาษณ์.

อินทร์แก้ว โอภาณุเคราะห์กุล. ผู้สื่อข่าว เวิร์คพอยท์ ออนไลน์. (16 กุมภาพันธ์ 2563) สัมภาษณ์.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2544). พื้นที่สาธารณะใหม่ของประชาชน. ใน *ข่าวที่ไม่เป็นข่าว*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 10-17.

ไอโกะ ฮามาซากิ. (2562). *สำรวจชั้นหนังสือ เมื่อ 'นิตยสาร-นสพ.' ทอยปิดตัว 'หนังสือเล่ม' จะรอดไหม?*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 24 เมษายน 2563, แหล่งที่มา <https://www.tcijthai.com/news/2019/4/scoop/9005>

ภาษาอังกฤษ

Borchardt, Alexandra. (2018). *How to be an excellent leader in news [infographic]*. Retrieved April 23, 2020, from <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/risj-review/how-be-excellent-leader-news>

Bradshaw, Paul. (2011). *The Online Journalism Handbook: Skills to survive and thrive in the digital age*. England: Ashford Colour Press Ltd.

Clark, R.P. (2014). *The Pyramid of Journalism Competence: what journalists need to know*. Retrieved April 21, 2020, from https://www.poynter.org/reporting-editing/2014/the-pyramid-of-journalism-competence-what-journalists-need-to-know/?fbclid=IwAR13A0qfCzK3YQPSmL_RpauT0PL2TTOaE9XccjsEQydcAo67c1Ozii3iqY

Dominick, J.R. (2011). *The Dynamics of Mass Communication: Media in Transition*. 11th Edition. New York: McGraw-Hill, Chapter 12.

Kovach, Bill and Rosenstiel, Tom. (2007). *The Elements of Journalism*. New York: Three Rivers Press.

Marshall, Sarah. (2013). *BBC News website editor: Five key digital journalism skills*. Retrieved April 23, 2020, from <https://www.journalism.co.uk/news/five-must-have-skills-if-you-want-to-work-for-the-bbc-news-website/s2/a551681/>

University of Wisconsin–Madison. (2020). *REPORTING*. Retrieved April 23, 2020, from: <https://journalism.wisc.edu/undergraduate/reporting/>